

„1711 – MEDDIG TART A RÉGÉSZET?”

Beszámoló a Budapesti Történeti Múzeumban rendezett konferenciáról

FONT ÁGNES¹

Magyar Régészet 15. évf. (2025) 2. szám, pp. 32–35.

2025. március 5-én tudományos konferenciát rendeztek a Budapesti Történeti Múzeum Vármúzeumában „1711 – Meddig tart a régészet?” címmel. A rendezvény apropóját a régészet időbeli határainak kérdése, illetve az ezzel összefüggő hazai jogszabályi környezet újragondolásának igénye és esetleges módosításának lehetősége adta.

Kulcsszavak: újkori és legújabb kori régészet, 1711, jogszabály

Az utóbbi években nemzetközi szinten is egyre intenzívebbé vált az a tudományos diskurzus, amely az újkori és legújabb kori régészet létjogosultságát, intézményesülését, valamint jogi és örökségvédelmi vonatkozásait vizsgálja (HARRISON & SCHOFIELD 2010; GONZÁLEZ-RUIBAL 2020; LASZLOVSKY 2023). A jelenlegi jogi szabályozás Magyarországon az 1711-nél, a Rákóczi-szabadságharc végénél korábbi leleteket tekinti régészeti korú tárgynak,² illetve régészeti örökségnek.³ Ez a politikatörténeti alapokon nyugvó határvonal mára több szempontból is anakronisztikussá vált, és számos sajátos kihívást teremt a hazai kutatás számára, ugyanakkor nem tükrözi sem a tudományos kutatás irányait, sem a társadalmi elvárásokat.

A régészeti kutatások a hétköznapi gyakorlatában egyre többször szembesülnek a jogi szabályozás korlátaival, amely sok szempontból vitát generál szakmai körökben és a jogalkotás résztvevői között is. Ennek egyik legnyilvánvalóbb példája a mindennapi élet anyagi kultúrájának emlékei: ennek változásának természetes ritmusa és kronológiai kerete nem követi a törvényi szabályozás meghatározásait. Emellett egyre többször kerül sor 18–20. századi objektumok – például kastélyok, ipari létesítmények, katonai emlékhelyek vagy hadszínterek (NÉGYESI 2010) – régészeti módszerekkel történő vizsgálatára, noha ezek jogilag már nem minősülnek „régészeti örökségnek”. A szakmai vita mellett szerencsére szoros együttműködésre is vannak példák a különböző társtudományágak esetében az elmúlt évekből (HORVÁTH, LÖFFLER & MOLNÁR 2021).

Nemzetközi összehasonlításban a magyar szabályozás meglehetősen szigorúnak számít. Több európai országban a 19–20. század fordulójáig, sőt a II. világháborúig terjedhet a vizsgálatok jogosultsága, más helyeken pedig (így például Finnországban) a százéves mozgó időhatár alkalmazása vált gyakorlattá, amely rugalmasabban alkalmazkodik a tudományos és örökségvédelmi igényekhez.

A konferencia célja az volt, hogy párbeszédet kezdeményezzen a jelenlegi törvényi szabályozás fenntarthatóságáról, valamint az újkori és legújabb kori régészet fontosságáról, intézményesülési lehetőségeiről, a modern régészet tudományos és örökségvédelmi helyzetéről (1–2. kép).

Laszlovsky József megnyitó előadásában rámutatott, hogy a régészet módszertana és eszköztára ma már olyan komplex társadalmi és környezeti folyamatok vizsgálatára is alkalmas, amelyek túlmutatnak a hagyományos korszakhatárokon, legyen szó tájrégészetről, hadirégészetről, iparrégészetről vagy környe-

¹ Budapesti Történeti Múzeum, Vármúzeum. E-mail: font.agnes@btm.hu

² 2001. évi LXIV. törvény a kulturális örökség védelméről I. 7. § 32. pont (2025. szeptember 1. előtt hatályos állapot): „Régészeti korú tárgy: bizonyítottan gyűjteményben fennmaradt, a kulturális javak körébe tartozó, 1711 előtt keletkezett tárgy.”

³ 2001. évi LXIV. törvény a kulturális örökség védelméről 7. § 37. pont (2025. szeptember 1. előtt hatályos állapot): „Régészeti örökség: az emberi létnek a föld felszínén, a föld vagy a vizek felszíne alatt és a természetes vagy mesterséges üregekben 1711 előtt keletkezett érzékelhető nyoma, amely segít megismerni az egyetemes kultúrát, az emberiség történetét, kapcsolatát környezetével, valamint hozzájárul az ország területén élt népek és a nemzet történelmének rekonstruálásához, igazolja, bemutatja, alátámasztja népünk eredetét és fejlődését, továbbá amellyel kapcsolatos információszerezés fő forrásai a feltárás és egyéb kutatási módszerek.”

1. kép. A konferencia résztvevői (fotó: Keppel Ákos)

zetrégészetről. A régészeti módszerekkel nem csupán a mesterségesen meghatározott korszakhatár előtti jelenségeket vizsgálhatjuk, hanem hosszabb távú történelmi folyamatokat, társadalmi változásokat is érintő kutatási kérdésekre kaphatunk válaszokat – még akkor is, ha ezek időben hozzánk közelebb esnek, és jogi szempontból már nem számítanak „régészeti örökségnek”.

Dr. Könye Kornél előadása a jogi aspektusokat helyezte előtérbe. Rámutatott arra, hogy a régészeti örökségre vonatkozó jogi szabályozás alapvetően a történelmi korszakhatárokhöz igazodik, holott a régészeti kutatásokkal feltárt emlékek nem szoríthatók ilyen keretek közé. Az előadás több olyan kérdést is felvetett, amely egy esetleges korszakhatár módosítás esetén új eljárásrend, protokoll, működési szabályzat kidolgozását hozná magával.

A délelőtti szekcióban Tóth János Attila a víz alatti kulturális örökség kutatásának jogi és gyakorlati kérdéseit mutatta be. Előadásában kiemelte, hogy a 100 éves mozgó időhatár nemcsak az örökség védelmét, de a nemzetközi együttműködések is megkönnyítené. Líbor Csilla előadásában az újkori temetkezések régészeti jelentőségéről beszélt, kiemelve, hogy ezek a helyszínek különleges társadalomtörténeti és emlékezetpolitikai értéket hordoznak.

A délutáni programban Terei György az újkori erősségek régészeti vizsgálatainak problémáit és lehetőségeit taglalta, míg Tomka Gábor a kora újkori várromok továbbélésének régészeti nyomait mutatta be. Polgár Balázs a hadtörténeti örökség régészeti kutatásán keresztül érzékeltette, hogy a modern hadszínterek vizsgálatában is gazdag eredményekkel szolgálnak a régészeti módszerek.

A zárószekcióban Feld István az ásások és a falkutatás határterületeit tárgyalta, különös tekintettel a 16–18. századi épületekre. Koppány András és Fülöp András közösen mutatták be újkori és legújabb kori régészeti kutatásaikat, műemlék épületekre és történelmi kertekre fókuszálva, míg Kovács István Visegrád 18. századi régészeti emlékeiről adott áttekintést.

A konferencia egyik fő tanulsága, hogy az 1711-es időhatár tudományos szempontból nem indokolt. A hazai régészeti kutatás a gyakorlatban már jelenleg is kiterjed a 18. század utáni időszakra, még ha ezt a

2. kép. Vita Terei György előadása után (fotó: Keppel Ákos)

törvényi szabályozás nem is ismeri el teljes jogú örökségi kategóriaként. A jelenlegi jogi keret emellett nem követi le az interdiszciplináris, tudományos gyakorlat és a társadalmi elvárások változásait. Ez különösen szembevető a közösségi régészet növekvő szerepét és a modern kori örökség iránti érdeklődést tekintve, nem csak hazai, de nemzetközi szinten is, amely egy korszerűbb, rugalmasabb szabályozási rendszer kialakítását sürgeti.

A régészeti módszertan fejlődése és alkalmazása a modern korra nem csupán tudományos igényt elégít ki, hanem lehetőséget teremt arra is, hogy társadalmilag releváns kérdésekre – például a holokausz emlékezetével, az ipari örökséggel vagy a klímaváltozási modellekkel kapcsolatban – válaszokat találjunk. A tájrégészet, a környezetrégészet, valamint az igazságügyi régészet mint diszciplína megjelenése egyaránt azt jelzi, hogy a régészet sokkal többet jelent, mint pusztán tárgyak feltárását: interdiszciplináris tudományként képes új értelmezési kereteket adni a közelmúlt történetéhez is.

A konferencián elhangzott előadások alapján tanulmánykötet készül, amelynek célja nem csupán az előadások közzétevése, hanem egyúttal egy helyzetkép felvázolása is, amely hozzájárulhat a régészeti örökség fogalmának újradefiniálásához, ezzel elősegítve egy korszerű, 21. századi örökségvédelmi koncepció kialakulását.

A rendezvény világossá tette: a „meddig tart a régészet?” kérdése nem csupán elméleti természetű. A válasz meghatározza, hogyan tekintünk múltunkra, miként értelmezzük jelenünket – és milyen örökséget kívánunk átadni a jövő generációi számára, illetve, hogy miért fontos, hogy a régészet határait ne évszámokban, hanem módszertanban határozzuk meg.

FELHASZNÁLT IRODALOM

González-Ruibal, A. (2020). *An Archaeology of the Contemporary Era*. London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003455639>

Harrison, R. & J. Schofield (szerk.) (2010). *After Modernity: Archaeological Approaches to the Contemporary Past*. Oxford: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780199548071.001.0001>

Font Ágnes • „1711 – Meddig tart a régészet?” Beszámoló a Budapesti Történeti Múzeumban rendezett konferenciáról

Horváth F., Löffler Zs. & Molnár Cs. (szerk.) (2021). „...járni csak együtt tudnak”. *Régészet és néprajz összefüggései*. Szeged: Móra Ferenc Múzeum

Laszlovszky J. (2023). Újkori és legújabb kori régészet Magyarországon? *Magyar Régészet* 12:1 (2023), 37–47. <https://doi.org/10.36245/mr.2023.1.6>

Négyesi L. (2010). *Csaták néma tanúi. A csata- és hadszíntérkutatás – hadtörténeti régészet fogalma és módszerei*. Budapest: HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum.